

Folyamatmenedzsment kihívásai

Tevékenység- menedzsment és Logisztika Tanszék

Társadalmi-gazdasági fejlesztési irányok 2017

2017

Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Üzleti Tudományok Intézete
Tevékenység-menedzsment és Logisztika Tanszék
Tudományos közleményei

**Folyamatmenedzsment kihívásai -
Társadalmi-gazdasági fejlesztési irányok 2017**

Szerkesztette:

Dr. GYENGE Balázs - Dr. REICHER Regina – Dr. VARGA Erika

Gödöllő
2017

Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Tevékenységhmenedzsment és Logisztika Tanszék
Tudományos közleményei

Szerkesztette:

Dr. Gyenge Balázs - Dr. Reicher Regina – Dr. Varga Erika

Felelős kiadó:

Szent István Egyetem
2100 Gödöllő Páter Károly út 1.

Lektorálta:

Dr. Sisa Krisztina
Dr. Nagy Viktor

Szerzők:

Dr. Csiszárík-Kocsir Ágnes
Erdeiné Dr. Késmárki-Gallay Szilvia
Kenesey Zsófia
Mondok Anita
Naárné Dr. Tóth Zsuzsanna
Dr. Nagy-Kovács Erika
Nagyné Sasvári Márta

Dr. Orlovits Zsolt
Dr. Pallás Edith
Dr. Szentesi Ibolya
Tari Katalin
Dr. Túróczi Imre
Dr. Varga János

ISBN 978-963-269-642-3

Gödöllő
2017

TARTALOMJEGYZÉK

1.	Előszó.....	7
2.	Lektori köszöntők	9
3.	Tanszéki bemutatkozó	11
4.	Szerzői bemutatkozók.....	12
5.	Innovatív üzemeltetési megoldások a szálláshely-szolgáltatásban – DR. MONDOK ANITA.....	19
6.	Borrégiók bemutatása, hálózatok és klaszterek lehetőségei – DR. PALLÁS EDITH.....	33
7.	Az értékesítés és vásárlás kritikus pontjainak meghatározása egy elektronikus (agrár)piactér esetében – ERDEINÉ DR. KÉSMÁRKI-GALLY SZILVIA.....	49
8.	Pályaorientáció a felsőoktatási szakképzésben – DR. NAGY- KOVÁCS ERIKA.....	69
9.	A kontrolling szerepe az állami szektorban – DR. TÚRÓCZI IMRE.....	113
10.	Az együttműködés gyakorlati kérdései a mai magyar mezőgazdaságban – DR. SZENTESI IBOLYA.....	125
11.	Közgazdasági elméletek a termelési tényezők szerepéről, különös tekintettel a földjáradékra – DR. NAÁRNÉ TÓTH ZSUZSANNA – DR. ORLOVITS ZSOLT.....	143
12.	Az ipar 4.0. változásainak hatásai: a versenyképességet javító tevékenységek és az ellátási lánc munkaköri változásainak tükrében – DR. TARI KATALIN	159
13.	Kooperatív stratégiai játékok a hazai vállalkozásoknál: Open innovation, User innovation és az ellátási láncok menedzsmentje – DR. VARGA JÁNOS - DR. CSISZÁRIK-KOCSIR ÁGNES	177
14.	A készletgazdálkodás aktuális kérdése – KENESEY ZSÓFIA - NAGYNÉ SASVÁRI MÁRTA.....	197
15.	Tudományos tanszéki kiadványunk támogatói.....	213

1. ELŐSZÓ

*„A változás nem döntés kérdése.
Sem egy növénynek, sem pedig nekem.
Megtörténik, és egyszer csak más vagy”¹*

A társadalom jólétének biztosításához elsősorban egy sikeres nemzetgazdaságra van szükség, amely a célok és a fejlődés szinergiájában értelmezhető, ezért rendkívül fontos, hogy folyamatosan és tervezetten keressük a lehetséges fejlesztési irányokat. Az EU gazdaságpolitikájában a fejlődést az egyes régiók közötti különbségek csökkentésében látják, így a fejlődést az EU a harmonikus, területileg kiegyenlített gazdasági, társadalmi, kulturális, környezeti fejlődésével kívánják megvalósítani. Szinte minden nemzetgazdaság és régió törekszik az egyensúlyok megteremtésére, illetve a fejlődés hosszú távú fenntartására.

Bizonyított tény, hogy ebben a fizikai univerzumban csak a fejlődés jelent fennmaradást, hiszen a stagnálás és a visszaesés egyaránt hanyatlást hoz. Minden rendszerre, állapotra és életre igaz, hogyha nem fejlődik, akkor egészen biztosan hanyatlik és nem csak azért, mert mások megelőzik a fejlődésben és az egység lemaradást észlel, hanem azért is mert az energiák dinamikája mindig olyan, hogy a fejlődés energiatöbblete nélkül biztosan a mindent felemészítő entrópia veszi át az uralmat.

Mind a nemzetgazdaság, mind a vállalatok fejlődése az egyének fejlődésén alapszik, ami a teljesítmény és az innováció (megújulás) elegye. Előremutató és hasznos az innovációra úgy gondolni, mint egy olyan üzemanyagra, ami nem elsősorban a testet (a meglévő rendszereinket), hanem inkább az elmét a dolgokról való vélekedéseinket és alapvetéseinket tölti fel megújult energiával.

A mai kor kihívásainak megfelelően a fejlesztési irányok zöme, ma már nem elsősorban az erőforrásokra és közvetlen technikai megoldásokra irányul, hanem az összetettebb rendszerek együttműködési pontjaira és szintjeire. A globalizáció és a hálózati gazdaság dinamikus fejlődésével egyre nyilvánvalóbb, hogy a fejlődési irányok kijelölésekor sokkal komplexebb gondolkodásra van szükségünk, mint korábban. A komplex megközelítések nyomán nemzetközi színterű együttműködések dimenzióiban vizsgálódunk és az eredmény a szemléletmód változása, mely a korábbi technológia vezérelt innovációt nem felváltja, hanem egyfajta „globális” szivacsként itatja fel, illetve integrálja magába.

Mindez felhívja a figyelmet az oktatás és kutatás valódi, komplex fontosságára, versenytényezőkre gyakorolt esszenciális fontosságára. Az elmúlt évtized példája rávilágított arra, hogy elsősorban azok az országok képesek növekedni, amelyek folyamatosan a fejlesztések élvonalában vannak és a tudást és a kutatást helyezik az értékteremtés középpontjába.

¹ Adaptáció c. film

A „Folyamatmenedzsment kihívásai” jelenlegi kiadványa több esetpéldán keresztül igyekszik feltárni a komplex megközelítések lehetőségeit és az együttműködés előnypontjait. A versenyképes vállalati stratégia, innovatív üzemeltetési megoldások, a hálózatok és klaszterek együttműködései, a tranzakciók kritikus pontjai, az oktatás, a kontroll, a versenyképességet javító tevékenységek az ellátási láncban, a kooperatív stratégiai játékok kérdésköre, mind-mind olyan témák, amelyek biztosítják a komplex nézőpontok kialakítását. Jelen kiadványunk a tanszék oktatási-kutatási területéhez tartozó tanszékek, szorosan együttműködő partnerek főbb tudományos eredményeit bemutató monográfia kötet.

A kötet sokszínűsége, témagazdagsága miatt nemcsak kiváló szakmai olvasmány, de az oktatásban is használható segédanyag. Használják és forgassák érdeklődéssel és eredménnyel! Az új nézőpontok, új koncepciók ötvözése növelheti az vállalati eredményességet, hatékonyabbá teheti a vállalati gyakorlatot, segíti a vezetői menedzsment módszerek újraformálását.

Gödöllő, 2017. június 22.

Dr. PhD. Gyenge Balázs

egyetemi docens, tanszékvezető

Szent István Egyetem

Tevékenység-menedzsment és Logisztika Tanszék

2. LEKTORI KÖSZÖNTŐK

Ma, amikor az egyes termékek és szolgáltatások közvetlen versenye – számos, de relatív súlyukat tekintve kisebb jelentőségű esettől eltekintve – már a múlté, a mögöttes folyamatok, a tágan értelmezett, gyakran globális méreteket öltő ellátási lánc olajozott működése a kulcsa a sikernek, rendkívüli mértékben felértékelődik annak a folyamatmenedzsmentnek a szerepe, aminek feladata már nem csupán a vállalat belső folyamataira való fókuszálás kell legyen, hanem a külső kapcsolatok menedzseléséből is ki kell vennie a részét. Az egyes folyamatok és vállalatok egyre bonyolultabb kapcsolódási rendszerében a valós teljesítmény értékelése egyre nehezebbé válik, a megfelelő KPI mutatók meghatározása gyakran nagy kihívást okoz. Ennek oka az is, hogy a kvantitatív jellemzők mellett egyre inkább hatást gyakorolnak a folyamatokra az előrejelzések és a kiszámíthatóság bizonytalanságát növelő kvantitatív információk is a turbulensen változó környezeti hatások mellett. A vállalatok egyre szövevényesebb kapcsolódása és egymásra utaltsága – többek között tekintettel azok hatáskörére és mélységére – nem csak a hálózat kutatás szerepét értékelte fel, hanem szövetségi rendszerük, kapcsolati hálójuk (ide értve az outsourcing tevékenységeket is) megfelelő működésének menedzselését, mint új kihívást állította középpontba. Miért? Mert szignifikáns versenyelőny egyre inkább csak ezen a területen érhető el; az egyes belső vállalati folyamatok standardizálása, különböző informatikai rendszerek alkalmazása néhány évtized alatt minimumkövetelmény lett. Az együttműködések hozadékai, különböző folyamatok összekapcsolásának előnyei, az erőforrás-megtakarítások nem csak a piaci, hanem az állami szektorban is jelentkeznek – ezért hiba lenne ezt csupán az egyik területen vizsgálni. Jelen könyvben ezért helyet kaptak az utóbbihoz tartozó írások is. A folyamatmenedzsmentben a holisztikus szemlélet előtérbe kerülésére úgy kell sor kerüljön, hogy az egyes részterületek eddigieknél mélyebb ismeretével is rendelkeznie kell a stratégiai döntéshozó testületeknek; a stratégiai célok egészen operatív szintre történő részcélokra lebontása során a bonyolult összefüggések és kapcsolódások, egymásra hatások miatt valami elveszhet, az operatív célok teljesülése önmagában egyre kevésbé jelenti a stratégiában rögzítettek elérését. Ráadásul ezen célok konzisztens, egy irányba mutató rendszere egyre kevésbé értelmezhető egyetlen vállalaton belül. Márpedig a globális ellátási lánc is csak olyan erős, amennyire a leggyengébb láncszeme; a SCM feladatai is ezért egyre inkább vállalati határokon átvívelők. Az egész márpedig akkor is a részekből, azok harmonikus együttműködéséből áll össze. Ebben a könyvben az egyes, globális gazdaságba beágyazott, de azzal mindenképpen szerves kapcsolatban létező részek szerepével, azok egészben történő elhelyezésével, de még inkább azok belső aktuális kihívásaival ismerkedhet meg a Tisztelt Olvasó. Mind az adott területen jártassággal rendelkezők, mind a laikusok haszonnal lapozgathatják a kiadványt.

Dr. Nagy Viktor

egyetemi adjunktus, intézetigazgató-helyettes

ÓE KGK

3. TANSZÉKI BEMUTATKOZÓ

3.1 Tevékenység-menedzsment és Logisztika Tanszék

A gazdálkodási irányú képzések egyik dinamikusan fejlődő területe az operációk más- néven tevékenységek menedzsmentje. A hagyományos „termelési szemléletet” felváltja a „stratégiai gondolkodás”, a „folyamat és rendszer szemlélet”, amely át, meg át hatja a tevékenységek mindennapi szervezését és a gazdasági racionalitás, illetve az alapvető döntési területeinek fókuszpontjába helyezi. Mind a korszerű tevékenység-menedzsment, mind a modern logisztika az értékteremtés új nézőpontját testesíti meg. Az elmúlt két évtizedben a fejlett országok vállalatainak működését szó szerint forradalmasították a testre szabott igények és a tőke-hatékonyságot ötvöző modellek, mind keletről, mind nyugatról hódítva meg az egész világot, „karcsúsítva” a vállalati és szervezeti rendszereket.

Tanszékünk célja, hogy olyan ismereteket nyújtson, amellyel a leendő szakértők értőleg és kreatívan tudnak majd viszonyulni a reálfolyamatokhoz, képesek lesznek azt folyamatosan fejleszteni, illetve az ún. „teljes rendszer” számára is tudnak majd versenyelőnyöket generálni.

3.2 Küldetésünk

Küldetésünk a tudomány, az oktatás és a gyakorlat hármasságának erősítése a kutatócsoportunk működtetésével. Magas minőségi szinten igyekszünk megfelelni az egyetemi-üzleti képzéssel szemben támasztott igényeknek. Célunk, hogy fiatal tanszékünk elismertsége növekedjék, azáltal, hogy hozzájárulunk a stratégiai és ökonomiai gondolkodásra képes szakemberek képzéséhez, a vállalati kapcsolatok és egyetemi tudás összekapcsolása révén értékes spin-off létrehozásához.

Mottónk: „A kutatás legyen a híd az oktatás és a gyakorlat között.”

3.3 A Tanszék üzleti szakterületei

Vezetés és szervezés, menedzsment, vállalatgazdaságtan, innováció, K+F, minőségmenedzsment, logisztika, projektmenedzsment, döntéselmélet, stratégiai menedzsment, technológiamenedzsment, termelés-menedzsment, tudásmenedzsment, üzleti tervezés, üzleti modellezés, folyamat elemzés és audit, szimuláció, diszkrét esemény szimuláció, értékáram kvantitatív modellezése, matematikai analízis, értéklánc elemzés, spin-off hasznosítás.

3.4 Fő kutatási terület

Kutatócsoportunk neve: Gazdasági folyamat-elemzési és szimulációs kutató csoport.

Kutatási tevékenységünket arra a tudományos bizonytalanságra alapozzuk, ami a társadalomtudományok, illetve gazdasági tudományok egyik legfontosabb kérdése köré csoportosul, vagyis a vállalatvezetőknek és tulajdonosoknak nincs egzakt módszere és mérőszáma mely megmondaná, hogy mely termelési tényezők milyen mértékben járulnak hozzá a szervezet kibocsátásához, eredményéhez, hatékonyságához. A kérdések megválaszolásához, kutatócsoportjaink folyamatmodellezést, események diszkrét kvantifikálását, parametrikus programozását, ágens alapú, rendszerdinamikai elemzését és diszkrét esemény alapú szimulációját alkalmazza, majd az eredmények analitikus elemzésével és ismételt szimulációján alapuló szenárióelemzésével tárhatunk fel új összefüggéseket. Alkalmazott módszereink közül kiemeljük a diszkrét esemény és ágens alapú szimulációs módszert.

4. SZERZŐI BEMUTATKOZÓK

Szerzők:

4.1 Csiszárík-Kocsír Ágnes

Dr. habil. Csiszárík-Kocsír Ágnes gazdasági agrármérnök - mérnök-tanár, a gazdálkodás- és szervezéstudományok doktora. Egyetemi oklevelét a gödöllői Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Karán szerezte, majd 2010-ben szerzett Ph.D fokozatot. Fő kutatási témája a gazdasági válság körülményeihez és következményeihez kapcsolódóan a pénz-ügyi kultúra és műveltség vizsgálata, valamint a vállalkozások beruházási és finanszírozási aspektusainak elemzése. 2005-től az Óbudai Egyetem Keleti Károly Gazdasági Karának oktatója, 2013-tól annak egyetemi docense, a Gazdaság- és Társadalomtudományi Intézet intézetigazgató-helyettese. Számos külföldi egyetem vendégoktatója, és több hazai és nemzetközi konferencia szervezőbizottságának tagja, valamint az Óbudai Egyetem által kiadott Vállalkozásfejlesztés a XXI. században című tanulmánykötet szerkesztője.

E-mail: kocsir.agnes@kgk.uni-obuda.hu

4.2 Erdeiné Késmárki-Gally Szilvia

Erdeiné Dr. Késmárki-Gally Szilvia a Budapesti Metropolitan Egyetem Gazdaságtudományi Intézetének főiskolai tanára és a Nemzeti Agrárkutatási és Innovációs Központ Mezőgazdasági Gépesítési Intézetének tudományos főmunkatársa. Gazdálkodás és szervezéstudományok területén szerzett PhD tudományos fokozatot és „dr.habil” címet. Több mint 10 éves oktatási és több mint 20 éves kutatási tapasztalattal rendelkezik. Főbb oktatott tantárgyak: vállalatgazdaságtan, menedzsment ismeretek (vezetés és szervezés), stratégiai tervezés, stb. Az elmúlt években kutatásait az innováció által vezérelt piacorientált termelési rendszer és az elektronikus agrárbeszerzési piactér vizsgálatára összpontosította. Jelenleg a mezőgazdasági gépüzemeltetési költségek elemzésével foglalkozik.

E-mail: galli.szilvia@gmgi.hu

4.3 Kenesey Zsófia

Kenesey Zsófia 2012-ben a Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Karán szerzett közgazdász oklevelet gazdálkodási és menedzsment alapszakon, majd 2014-ben nemzetközi gazdaság és gazdálkodás mesterszakon. Jelenleg a Soproni Egyetem Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskolájának 3. éves doktorandusz hallgatója. Kutatási területe: betétbiztosítás.

E-mail: zsofi890819@gmail.com

4.4 Mondok Anita

Dr. Mondok Anita 2004-től dolgozik a Szolnoki Főiskola, majd a jogutód Pallasz Athéné Egyetem kötelékében, jelenleg főiskolai docensként. Fő feladatai: tantárgyak oktatása és tantárgyfelelősi feladatok ellátása szálláshely-szolgáltatás, turizmus, egészség-turizmus területeken, tananyagok fejlesztése, szakdolgozati és TDK témavezetés, projektek vezetői és megvalósítói feladatainak ellátása illetve a kar nemzetközi koordinátori feladatainak ellátása. 2016-ban doktori disszertációját a Pannon Egyetemen „Turisztikai szakemberképzés helyzetének elemzése és fejlesztésének lehetőségei a magyar felsőoktatásban” című témában védte.

E-mail: mondoka@szolf.hu

4.5 Naárné Tóth Zsuzsanna

Naárné Dr. Tóth Zsuzsanna a Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Közgazdaságtudományi, Jogi és Módszertani Intézetének főállású egyetemi docense, ahol 2004 óta oktató. 2015-től a SZIE Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola titkára. PhD értekezését 2006-ban védte meg a termőföld közgazdasági értékelésének és piaci árának témakörében. Doktori avatása 2007-ben volt. Több mint 16 éves tanítási tapasztalattal rendelkezik. A Szent István Egyetemen Mikroökonómia, Makroökonómia, Gazdaságtörténet és Economic History tantárgyakat oktat. Számos tudományos

folyóirat cikk, konferencia közlemény írója és könyvfejezetek szerzője. Főbb kutatási területe továbbra is a termőföld közgazdasági értékelésének és piaci árának vizsgálata Magyarországon és az Európai Unióban.

E-mail: Toth.Zsuzsanna@gtk.szie.hu

4.6 Nagy-Kovács Erika

Dr. Nagy-Kovács Erika gazdasági agrármérnök végzettséget szerzett a Szent István Egyetemen, ahol 2011-ben szerezte meg a PhD fokozatot. Folyamatosan képi magát, így a szőlész- és borász tanfolyamok elvégzése után 2016-ban bormarketing szakmenedzserként végzett az egri Eszterházy Károly Főiskolán. A gyógynövények iránti érdeklődése ismereteinek bővítésére sarkallta, így gyógynövény- és fűszernövény-termesztő és –feldolgozó felsőfokú szakképzettséget szerzett 2016-ban. Főiskolai docensként oktat az EKE Gyöngyösi

Károly Róbert Campusán. Kutatási témái a szőlő-bor ökonómiai vizsgálata, az ártranszmisszió, a borturizmus, a gyógynövények használata, az integráció, valamint az új pedagógiai módszerek gyakorlati alkalmazása.

E-mail: nagy-kovacs.erika@uni.eszterhazy.hu

4.7 Pallás Edith

Dr. Pallás Edith német nyelvtanári és népművelő diplomát szerzett a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen. 2016-ban szerezte meg a PhD fokozatot borökonómia, borturizmus témakörben. Ugyanebben az évben elvégezte az Eszterházy Károly Főiskola Bormarketing szakirányú továbbképzési szakát. Kutatási témái közé tartozik a borökonómia, borturizmus, falusi turizmus, élményjóság vizsgálata, elemzése. 2001 óta oktat Gyöngyösön, jelenleg főiskolai docensként dolgozik az EKE Marketing és Vendéglátás Tanszékén. Rendszeresen publikál külföldi és hazai folyóiratokban, tudományos konferenciák munkájában is részt vesz.

E-mail: pallas.edit@uni-eszterhazy-hu

4.8 Szentesi Ibolya

Egyetemi oklevelemet 2006-ban szereztem meg a Szent István Egyetem Gazdaság és Társadalomtudományi Karán. A Budapesti Gazdasági Főiskolán a Pénzügyi és Számviteli Karon 2009-ben Számviteli és üzleti szakértői képesítéssel bővítettem szakmai tudásomat. Jelenleg a Szent István Egyetem doktori képzésén veszek részt és doktor jelölt vagyok. A Pallasz Athéné Egyetem Közgazdasági, Pénzügyi és Menedzsment Tanszékén tanítok. Oktatási területeim: Üzleti menedzsment, Pénzügyi és vezetői számvitel és vállalati pénzügyek. Kutatási területeim: a vállalati együttműködés és generációváltás, annak versenyképességre gyakorolt hatása, valamint a vállalkozások finanszírozásának problémái.

E-mail: szentesi@szolf.hu

4.9 Túróczi Imre

Dr. Túróczi Imre Szolnok Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatalának gazdasági igazgatója, valamint a Pallasz Athéné Egyetem főiskolai tanára. Dr. Túróczi Imre okleveles közgazda (1990. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem), 2003-ban szerzett PhD fokozatot a Veszprémi Egyetem Georgikon Karán gazdálkodás és szervezéstudományok tudományterületen. Kutatási területe: vezetői számvitel, kontrolling, agrárvállalkozások gazdálkodása, vidékfejlesztés. Kiemelkedő tudományos tevékenysége miatt számos díjban, kitüntetésben részesült. Átvehette az Év Tanára (Perfekt Zrt.) címet, Szolnok Megyei Jogú Város Pedagógiai Díját, és 2016-ban Szolnok Megyei Jogú Város Laki Kálmán-Díját. Az általa gondozott tudományterülettel kapcsolatosan több szakmai bizottság tagja.

E-mail: turoczii@ph.szolnok.hu

4.10 Varga János

Dr. Varga János közgazdász, a gazdálkodás- és szervezés-udományok doktora. Egyetemi oklevelét a gödöllői Szent István Egyetemen szerezte, ahol pénzügyi és vezetési területeken folytatott tanulmányokat. 2014-ben szerzett Ph.D tudományos fokozatot. Kutatási témája a nemzeti és a vállalati versenyképesség. A kutatómunka mellett aktív szereplője a hazai felsőoktatásnak. 2013-tól az Óbudai Egyetem Keleti Károly Gazdasági Karának egyetemi adjunktusa. Emellett több hazai és külföldi intézményben is megfordult már felkért előadóként, illetve vendégtanárként. Kutatásai a versenyképességet befolyásoló tényezők vizsgálatára fókuszálnak. Munkáit hazai és nemzetközi szervezetek különböző díjakkal ismerték el. Tagja olyan szervezeteknek, mint például a Magyar Projektmenedzsment Szövetség, vagy a Magyar Közgazdasági Társaság. A Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja.

E-mail: varga.janos@kgk.uni-obuda.hu

SZERKESZTŐK:

4.11 Gyenge Balázs

szerzője. Jelenlegi fő kutatási területe a döntéstámogatás és a gazdasági folyamatok szimulációja.

E-mail: bgyenge@interm.gtk.gau.hu

4.12 Reicher Regina

Dr. Reicher Regina Zsuzsanna 2002-ben fejezte be egyetemi tanulmányait a Veszprémi Egyetem informatika tanári szakán. Még ebben az évben kezdett dolgozni a Szent István Egyetemen, ahol 2014-ben PhD fokozatot szerzett. Fő kutatási területei a vállalati informatikai rendszerek kiválasztásának, bevezetésének és működtetésének problémái valamint a vállalati innovációs lehetőségek a KKV szektorban és az álláskeresői technikák, az Y és Z generáció körében. Jelenleg az Óbudai Egyetem Keleti Károly Gazdasági Karán, a Vállalkozásmenedzsment intézetben dolgozik, mint egyetemi adjunktus. Tagja a Közgazdasági Társaságnak, és a Gazdaságmodellezési Társaságnak valamint a Kollaboratív Tudáscentrumnak.

E-mail: reicher.regina@kgk.uni-obuda.hu

4.13 Varga Erika

Dr. Varga Erika a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar történelem-angol nyelv-és irodalom tanári szakjának elvégzése után 2015-ben szerezte meg PhD fokozatát a SZIE Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskolájában. Doktori disszertációjában a személyes kompetenciák jelentőségét vizsgálta az emberi erőforrás-menedzsmentben és az üzleti jellegű felsőoktatásban. Tanárként 1995 óta oktat a felsőoktatásban. Kutatási témái között szerepel a toborzás, kiválasztás és a kompetenciák vizsgálata, valamint a multikulturalizmus és az interkulturális kompetencia vizsgálata. Rendszeresen publikál hazai és nemzetközi lapokban, ad elő konferenciákon és aktív részese a V4 csoportok munkájának, valamint egyéb nemzetközi kutatásnak. Oktatott tárgyai: Tudományos írásművek, Prezentációs készségek, Stílus-és beszédgyakorlat, Funkcionális és kontrasztív nyelvtan. Kommunikatív nyelvtan, Interkulturális (EU-s) ismeretek, Üzleti nyelv.

E-mail: Varga.Erika@gtk.szie.hu

LEKTOROK:**Nagy Viktor**

Dr. Nagy Viktor okleveles közgazdász Gazdasági informatika valamint Non-profit szervezetek és költségvetési intézmények gazdálkodása főszakirányokon, Nemzetközi intézmények és diplomáciai szolgálat mellék szakirányon fejezte be tanulmányait a Nyugat-magyarországi Egyetem, Közgazdaságtudományi Karán. Végzéskor kimagasló tanulmányi munkájáért Kiváló Hallgató Emlékérem kitüntetést kapott. Ph.D. fokozatát Gazdálkodás és szervezéstudományok tudományágban a Nyugat-magyarországi Egyetem ítélte oda a döntéshozatal modellezésében, előkészítésében és informatikai támogatásában végzett kutatásaiért. Több egyetemen is oktatott, jelenleg az Óbudai Egyetem Keleti Károly Gazdasági Kar adjunktusa, a Vállalkozásmenedzsment Intézetben igazgatóhelyettes. A Kollaboratív tudásplatform tudományos műhely tagja, számos magyar és idegen nyelvű tárgy tárgyfelelőse és oktatója, több egyetemi jegyzet szerzője. Széles körű nemzetközi tapasztalattal rendelkezik, vendégoktatóként járt többek között Finnországban, Portugáliában, Törökországban, Spanyolországban, Hollandiában, Németországban és Belgiumban is. Számos tudományos konferencia szervezésében részt vesz. Kutatási területe a döntéshozatal; mind a leíró, mind a normatív elméletek, illetve ezek kapcsolata. Több hazai szakmai társaság tagja.

E-mail: nagy.viktor@kgk.uni-obuda.hu

4.14 Sisa Krisztina Andrea

Dr. Sisa Krisztina 2000-ben okleveles agrárközgazdász oklevelet szerzett pénzügy – számvitel szakirányon és 2001-ben megszerezte a mérnöktanári szakképesítést is. 2001-ben mérlegképes könyvelői képesítést szerzett vállalkozási szakirányon. 2001-2004-ig a Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem posztgraduális képzésében vett részt és vállalatgazdasági elemző szakirányon szerzett képesítést. 2010-ben okleveles könyvvizsgálói oklevelet szerzett vállalkozási szakterületen. 2000-től könyvviteli szolgáltatási tevékenységet, gazdasági és pénzügyi tanácsadást folytat vállalkozóként. Az oktatói tevékenységet 2000-ben kezdte. 2000 - 2006-ig a Budapesti Gazdasági Főiskola Pénzügyi és Számviteli Karának salgótarjáni intézetében 2006-tól a budapesti intézet Számvitel Intézeti Tanszékének egyetemi adjunktusa. A felsőoktatás mellett folyamatosan részt vesz a mérlegképes könyvelői képzésben és kötelező továbbképzésben egyaránt.

E-mail: Sisa.Krisztina@uni-bge.hu

11. KÖZGAZDASÁGI ELMÉLETEK A TERMELÉSI TÉNYEZŐK SZEREPÉRŐL, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A FÖLDJÁRADÉKRA

DR. NAÁRNÉ TÓTH ZSUZSANNA – DR. ORLOVITS ZSOLT

11.1 Bevezetés

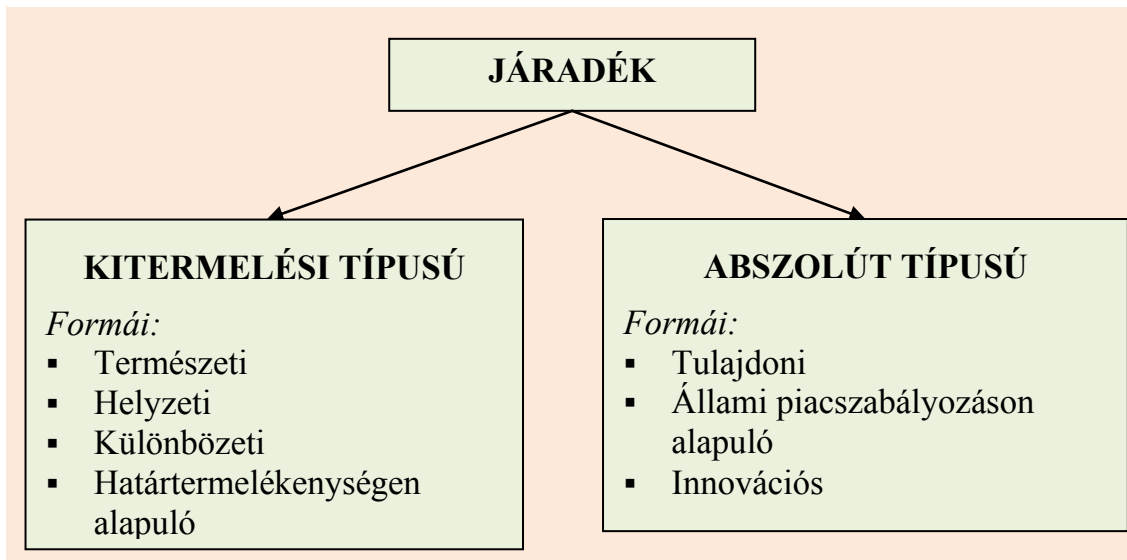
A földnek (mint a mezőgazdasági termelés alapjának és forrásának) valamennyi termelőeszköz között kiemelkedő a szerepe. A föld, mint természeti erőforrás tulajdona, használata, értékének és árának kérdése a politikai, társadalmi, jogi és gazdasági döntések egyik kulcsproblémájává vált (Naárné, 2009). A föld, a tőke és a munkaerő mint hagyományosan külön vizsgált termelési tényezők aligha vehetők önállóan tartós és eredményes használatba. Mégis érdemesnek látszik külön kezelni a természeti erőforrásokat többek között azért, mert a természeti adottságok, mint értékképzők és vagyonelemek, nemzetgazdaságonként számottevően különböznek (Orlovits-Tóth, 2003).

11.2 A földjáradék, a bérleti díj és a haszonbérleti díj

A föld egyik sajátossága, hogy „természeténél fogva összkínálata állandó, vagyis teljesen rugalmatlan, és általában véve árának emelkedésére nem növelhető vagy csökkenésére nem csökkenthető”. Az ilyen tényezőkre visszavezethető jövedelem nagyság megjelölésére használták a klasszikus közgazdászok a **járadék** kifejezést (Samuelson-Nordhaus, 1990, 851. p.).

A **földjáradék szoros összefüggésben áll a termőföld árával**, hiszen – leegyszerűsítve – **a földjáradék tőkésítésével megkapjuk az erőforrás árát** (Posta, 2002). (Ehhez a földjáradék értékét visszaosztjuk a földtőkétől elvárt kamatigénnyel, amely alacsonyabb a banki kamatlábnál, mivel a földtulajdonosnak nemcsak a földjáradékból keletkezik jövedelme, hanem a föld értéknövekedéséből is.) Földjáradék esetében a föld tiszta hozamára, vagyis a termelési költségek levonása után a gazdáknak maradó többletre gondolunk. Piacgazdasági viszonyok között a földjáradék pénzben jelenik meg, és mint járadékjövedelem a földnek a termelésbe való bekapcsolásáért, illetve bérleti viszonyok esetén használatának átengedéséért fizetett díj formájában jelenik meg.

A **bérleti díj** fogalma alatt valamilyen *újratermelhető, tehát nem rugalmatlan kínálatú termelési tényező* (pl. gépek, berendezések) szolgálataiért egy bizonyos időszakra fizetett pénzösszeget értünk. Ezzel szemben a **haszonbérleti díj** alapvetően járadékjellegű jövedelemnek tekinthető, hiszen a haszonbérlet tárgya legtöbbször termőföld, de kivételesen más, hasznot hajtó jószág is lehet (pl. állathaszonbérlet, tejkvóta haszonbérlete). (Orlovits, 2016) A 44. ábra a járadékok lehetséges típusait szemlélteti.

Forrás: Orlovits (szerk.) (2016): Mezőgazdasági ingatlanjog. 140.o.

Kitermelési típusú járadékok csoportjába azok a járadéktípusok tartoznak, amelyek az erőforrás használojánál keletkeznek, a korlátozottan rendelkezésre álló erőforrás, jelen esetben a termőföld művelésbe vonásával, annak használata és hasznosítása révén jelentkező *jövedelemként* (Orlovits, 2016). A járadékelméletek másik irányát, **abszolút jellegét** alapozta meg az a megfigyelés, hogy egyes termelésben hasznosítható erőforrások hozzáférése korlátozott, mivel **az erőforrás felett kizárólagos rendelkezési joggal bíró tulajdonos döntésén múlik annak termelésbe vonhatósága**. A tulajdonos *kizárólagos pozíciója* alapulhat az erőforrás *természetes sajátosságán* (pl. termőföld korlátozott mennyisége), vagy az *állam által mesterségesen* létrehozott szabályozási konstrukción (pl. korlátozott számú jogosultság kiosztása, szabadalmak jogi védelem alá helyezése, a jogosulatlan használóval szembeni fellépés lehetőségének biztosítása).

A földjáradék-elméletek ismertetésekor célszerű továbbá rámutatni két elvi jelentőségű kérdésre. Mindenekelőtt vizsgálat tárgyát képezi az, hogy a *föld termőereje milyen eredményeket érhet el, ha a föld hasznosítása az emberi munka erejével párosul*. A járadékelméletek elemzése során emellett az is kiderül, hogy a *földjáradék-elméletek és a jövedelem-eloszlási elmélet alapelvei milyen kapcsolatban vannak egymással. A kölcsönhatás elemzése azért is szükséges, mert*

- a piaci forgalomban résztvevő egyének és intézmények jövedelemszerzési feltételeit a piac és az áralakulás szabja meg;
- az így kialakult jövedelem-eloszlás társadalmi természetű folyamat, amelyet a mindenkori társadalmi szerkezet határoz meg;
- a földjáradék szerepét és jelentőségét ugyan régóta és számos megközelítésből tanulmányozták már, de a különböző vélemények képviselői abban egyetértenek, hogy a munkabér-törvény mellett a járadék-törvény a jövedelem-eloszlási törvény második fontos pillére (Naárné, 2009).

A következőkben – elmélettörténeti módszerek felhasználásával – a föld gazdasági értékének meghatározásával kapcsolatban kialakult nézeteket elemezzük.

11.3 Földjáradék-elméletek a fiziokraták előtt

Már az *ókori rómaiak* észrevették a földművelés azon sajátosságát, hogy az nagyobb hozamot nyújt, mint amekkora a termelésbe fektetett munka fenntartásához szükséges. Csak a természetet, a földet tekintették járadéktermelő tényezőnek, mert a munka, amit zömmel rabszolgák végeztek, számukra külön tényező nem lehetett. **Cicero** szerint a járadék jogosan illette meg a földtulajdonost, hiszen a tulajdon, mint abszolút szerkezetű jogviszony, már akkor is megtámadhatatlan intézmény volt (Mattyasovszky, 1908).

Az első földjáradékkal foglalkozó elméletek a késő feudalizmus, a tőkés termelés kezdeti időszakára nyúlnak vissza. Jórészt külső jelenségekből kiindulva **Petty** (1623-1687), **Boisguillebert** (1646-1714) és **Locke** (1632-1704) írásaiban is megjelenik a földek különböző minőségéből, azok előnyös (városokhoz közeli) fekvéséből, valamint az értékesítési viszonyokból, továbbá a magántulajdonból származó járadék előképe. **Hume** (1711-1776) szerint a földesurak – a föld egyenlőtlen elosztása révén – földjáradékként sajátítják el mások munkájának egy részét azoktól, akiknek megélhetésükhöz nincs elég földjük (Mátyás, 1999a).

Cantillon (1680-1733) a fiziokraták előfutáraként hangoztatja: csupán egyetlen nem termelt, költségmentes tényező van, a föld, tehát csak ennek hozadéka minősülhet tiszta hozadéknak, amellyel szemben nem áll költség. Rámutatott arra is, hogy a bérlők szerződésben rögzített jövedelmet fizetnek a földesúrnak és a munkásnak, így az ő jövedelmük már bizonytalan, hiszen kockázatot vállalnak (Mátyás, 1999a).

11.4 A fiziokraták

A XVIII. századi francia fiziokraták a *földet tartották az egyetlen olyan produktív tényezőnek, amely járadéktermelő képességével jövedelmet hoz*. A merkantilizmus egyoldalú pénzügyi elveivel szemben a *természeti törvények* jelentették számukra a kiindulópontot. Tőlük származik az a klasszikus közgazdaságtan által átvett megállapítás, miszerint *a munka ára* egyenlő *a munkások létfenntartásához* szükséges javak összességével. Az ennek levonása után fennmaradó többlettel (*tiszta termék – produit net*), azaz *a fölösleggel azonosították a földjáradékot*, amiből a földtulajdonos – annak ellenére, hogy maga nem művel földet – mégis megél. A fiziokraták tehát úgy vélték, hogy a földnek természetes termőerejénél fogva önálló hozadéka van, amely mezőgazdasági értéktöbblet forrásául szolgál. Ez a természeti adomány („don de la nature”) szerintük *az emberi munkaráfordítás ellenértékén felül, mint értéktöbblet* jelentkezik (Csató, 1982).

A XVIII. századi francia **fiziokrata közgazdászok** (Quesnay, Turgot) szerint tiszta jövedelmet csak a föld képes szolgáltatni, mégpedig úgy, hogy az munka és egyéb beruházás nélkül képződjön. Ezt a megállapításukat a trópusi éghajlatú területekből kiindulva vezették le, ahol a természet ingyen, azaz munka nélkül látja el az embereket terményekkel. (A termények betakarítását a fiziokraták nem tekintették munkának.) (Mattyasovszky, 1908.)

Quesney (1694-1774) felfogása szerint a földjáradék az a többlet, ami megmarad a földbirtokosnak, miután fedezte a föld megművelésével járó költségeit. **Turgot** (1727-1781) amellet érvelt, hogy a járadék teszi lehetővé, hogy más legyen a földművelő és más a földtulajdonos, hiszen igazi szabadon elkölthető jövedelme csak a

földtulajdonosnak van (Naárné, 2009). A fiziokraták szerint tehát a föld minden egyéb befektetés nélkül is képes jövedelem-termelésre, azaz **természeti járadékot** ad. A klasszikus közgazdászok a **termelés során keletkező földjáradékok** elméletét úgy fejlesztették tovább, hogy a föld hozadékát befolyásoló egyes tényezőket külön-külön tették vizsgálatuk tárgyává (Orlovits, 2016).

11.5 A klasszikus földjáradék-elméletek

A klasszikus közgazdaságtan egyik legkiemelkedőbb képviselője, **Smith** (1723-1790) földjáradék-elmélete fiziokrata vonásokat tükröz. Munkássága nyomán a földjáradékban új nézőponttal gazdagodott, nevezetesen a járadéknak az árral való összekapcsolásával. Smith tehát a *mezőgazdasági termékek árának a termelési költségek levonása után fennmaradó részét tekinti földjáradéknak*. Ez az ún. **reziduális (maradványérték-alapú)** felfogás lényege, amely a klasszikus közgazdák járadékelméleteinek alapját képezi. Szerinte *a járadékot a föld magántulajdonba kerülése hozta létre, amikor megjelent a használati engedély ellentételezéseként a bérleti díj*. Ebből következik, hogy *minden magántulajdonban lévő föld ad járadékot*. Véleménye szerint a föld tulajdonosa tehát nem követelhetne bérleti díjat, ha a megművelőnek a termelésből feleslege nem lenne.

Fő művében, a *Nemzetek gazdagságában* (1776) már megtalálhatóak a későbbi földjáradékban kifejtett gondolatok kezdeményei, így **Anderson** és **Ricardo** (1772-1823) *különbözeti járadékának* és **Thünen** (1783-1850) *helyzeti járadékának* alapja. „[...] Azt a gabonát, melyet a várostól egy mérföldnyi távolságban termeltek, ott ugyanannyiért fogják eladni, mint azt, melyet húsz mérföldnyiről szállítottak” (Smith, 1755 162 p.). Smith észrevette ugyan, hogy a földjáradék a talaj termékenységével és fekvésével együtt változik, de nem tette földjáradék-elmélete alapjává. A *gabonaföld járadéka* volt szerinte az a mérték, amely minden más művelés alá vett föld járadékát megszabta.

11.6 A különözeti járadék

A *Nemzetek gazdagsága* 1776-os megjelenése után egy évvel egy gyakorlati gazda, Anderson a földek termőképességéből vezette le a járadékot, és kimondta, hogy *létezik járadékot nem adó föld is, ahol a termelési költség éppen egyenlő a termés értékével*. Míg a fiziokraták teljesen a természet erőire, Smith a természetre és a munkára, addig Anderson *kizárólag a munkára és a termelési költségekre vezette vissza a járadék fogalmát* (Mattyasovszky, 1908).

Anderson a földjáradékot reziduális módon, prémium felárként értelmezi. Szerinte gabonát nem lehet munka nélkül termelni, ennél fogva az a munkamennyiség (munkabér), amely a gabona termeléséhez szükséges, a gabona igazi, *belső értékével* egyenlő. A közgazdasági elmélettörténetben elsőként itt válik szét a Smith-nél még azonos jelentéstartalmú ár és érték fogalma.

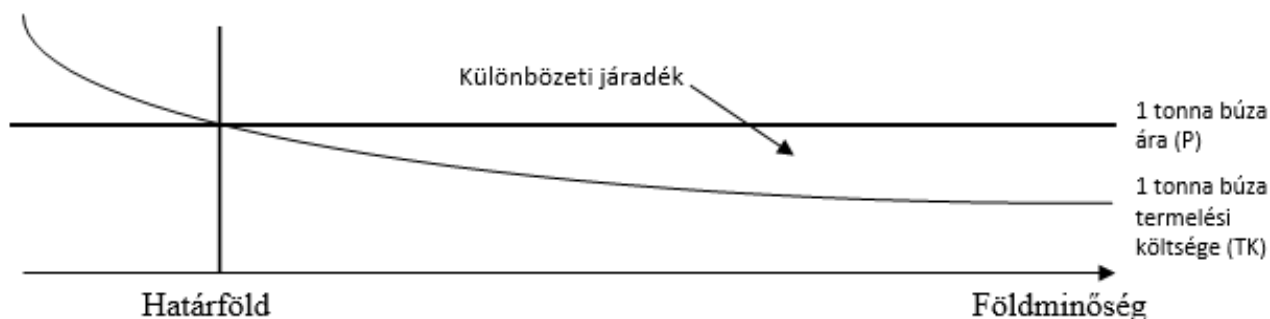
Anderson világnézete sok tekintetben egyezik Smith felfogásával is. Mindketten az önértéket tartják a gazdasági élet legfőbb mozgatójának, és a munkában keresik az igazi értékek forrását. Csak amíg Smith a gabona értékének megállapításakor elhagyta a munkaelv kizárólagos álláspontját, Anderson ezt elméletében következetesen végigvitte. Míg Anderson a földjáradék magyarázatánál a már művelés alatt álló földekből indult ki, addig Ricardo a földbirtokos jövedelmét a leggyengébb minőségű,

még művelésbe vonható földből vezette le. Szerinte a gabona árát a legdrágábban termelő, a szükségletek ellátásához nélkülözhetetlen földön felmerülő termelési költségek határozzák meg (Heller, 1943).

Különbözeti járadékelméletében David Ricardo (1772-1823) a legjobb termőképességű földekből kiindulva az egyre rosszabb, de még művelésbe vonható minőségű földek fokozatos bevonásával, *extenzív módon* vezeti le a földjáradék keletkezését. Szerinte a gabona árát a legdrágábban termelő, tehát legrosszabb minőségű, de a szükségletek ellátásához még nélkülözhetetlen földön (a közgazdaságtan határérték-elméleten alapuló kifejezésével élve az ún. *határföldön*) felmerülő termelési költségek határozzák meg. Így **a jobb minőségű földek birtokosai**, akik terményeikért a piacon – a föld minőségétől függetlenül – ugyanazt az árat kapják ($P=\text{állandó}$), de kisebb költséggel termelnek, **többsletjövdelemhez jutnak** (Orlovits, 2016).

A termelés határán, tehát a művelés alatt álló legrosszabb földön Ricardo szerint nincsen járadék, mert itt a termelő csupán a befektetett munkájának ellenértékét kapja meg ($P=TK$). Különbözeti járadék csak a határföldnél jobb minőségű földeken keletkezik, ahol a termelési költség a piaci árnál alacsonyabb. A különbözeti járadék nagyságát a termelési költség-görbe feletti terület mutatja. Ricardo ezzel megteremtette a földjáradék mint *különbözeti járadék* magyarázatát (Orlovits, 2016). (45. ábra)

45. ábra. Különbözeti járadék

Forrás: Orlovits (szerk.) (2016): Mezőgazdasági ingatlanjog. 142.o.

Ricardo a költségvetet következetesen a munkaérték-elmélet alapján értelmezte. Ezzel magyarázható, hogy a klasszikus elméletben a jövedelem-eloszlási folyamatoknak a termelékenységgel való kapcsolata háttérbe szorult. Szerinte a földjáradék a különbözeti jövedelem és az áralakulás következménye. Abban az esetben, ha a piaci árak a földek költségeihez igazodnának, a többi termelő tönkremenne. A jó minőségű földek nem tudnák kárpótolni a kieső kínálatot, így az árak emelkednének egészen addig, míg a kereslet által meghatározott határföldek is be tudnak kapcsolódni a termelésbe. Ricardo abban is következetes volt, hogy a többsletjövdelemet elkülönítse a munkabértől és a tőkenyereségtől.

Elgondolása szerint a földjáradék – bár szorosan összefügg a föld termőképességével –, mégsem közvetlenül ennek, hanem az áralakulásnak a következménye. Vagyis a gabonaár nem azért magas, mert egyes földbirtokosok járadékot kapnak, hanem azért, mert kedvezőtlenebb körülmények között termelő földeket is meg kell művelni, és a gabona áraknak ezek költségei szerint kell alakulnia (Samuelson-Nordhaus, 1998).

Elméletének alaptételét azzal is indokolta – Malthus népesedési elmélete és a csökkenő termelékenység törvénye alapján –, hogy a különbözeti járadék emelkedő mértékű, mivel a lakosság növekedése egyre rosszabb minőségű földek művelésbe vonását kényszeríti ki. A gyakorlat azonban ezen megoldás ellenkezőjét igazolta. A különbözeti járadék a belterjesség fokozásával a technika, technológia, a közlekedés fejlődésével lassú csökkenő tendenciát mutat (Heller, 1943).

Ricardo mintaszerűen alapozta meg a különbözeti járadék fogalmát, de a földjáradék magyarázatánál erősen egyoldalú volt. Nem ismerte el az abszolút járadék létezését, mivel úgy vélte, hogy a mezőgazdasági termékek árát kizárólag a legrosszabb földeken folytatott termelés költségráfordítása határozza meg. Nem tartotta lehetségesnek, hogy az ár meghaladja ezt a ráfordítási színvonalat. Az abszolút járadék létezésének elismerését a munkaérték-elmélettel ellentmondónak találta. Véleménye szerint az árban csak a munka termelte érték tükröződhet, a földjáradék pedig nem tekinthető ilyennek, így létezése esetén annak az ár értékén felüli részeként kellene jelentkeznie. Bírálói nem fogadták el a földjáradék mértékének feltétlenül emelkedő tendenciájára vonatkozó tételét sem. Visszautasították azt is, hogy a földjáradék nem is lehetne a gabona árának eleme, és kétségbe vonták azt az állítást is, hogy a mezőgazdaságban feltétlenül érvényesül a csökkenő termelékenység törvénye.

Amint arra Mátyás (1999a) rámutatott, Ricardonak az a felvetése, hogy az emberek a jobb földekről a rosszabb földekre térnek át, nem felel meg a tényleges fejlődési folyamatnak, hiszen fordított eset is előfordulhat (amikor az emberek a termelőerők fejlődésével a rosszabb földeket jobb földekké változtatják), és a földjáradék létrejötte ez esetben is megmagyarázható, tehát a földjáradék tudományos elmélete szempontjából a csökkenő földhozadék törvényére semmi szükség nincs.

Heller (1925) szerint azért gondolta Ricardo, hogy a földjáradéknak az idő folyamán emelkednie kell, mert ha a mezőgazdasági termelés technikája változatlan volna, a népesség szaporodásával a földtermékek iránti kereslet erősen növekedne, és így (ha a kínálat nem növekszik a keresletnek megfelelően), a mezőgazdasági termékek árának is növekednie kell. Ez viszont nem jelenti azt, hogy időnként ne süllyedhetne. Megjegyzendő, hogy már Ricardo is tudta, hogy a mezőgazdasági technika fejlődése csökkentheti a mezőgazdaság termelési költségeit, és ez csökkenti a termények árát, ami a földjáradék süllyedéséhez vezet, de egyrészt Ricardot az ilyen átmeneti hatások nem érdekelték, másrészt a mezőgazdaság fejlődési lehetőségeit is meglehetősen alábecsülte.

Ricardonak a földjáradék emelkedő irányzatára vonatkozó tétele háttérében az a gondolat állt, hogy a föld kínálata teljesen merev, vagyis, hogy a termékek árának alakulása iránt a föld kínálata teljesen érzéketlen. Ezt azzal támasztotta alá, hogy a földet nem lehet szaporítani, ami cáfolandó abban az értelemben, hogy a művelésre alkalmas földterületek nagysága gyarapítható (pl. konjunktúra kihasználása céljából

művelési ág változtatásával, tavak lecsapolásával). Ez persze nem jelenti azt, hogy ne lennének a művelésre alkalmas új területek nyeresének határai. Azt viszont megmutatja, hogy a föld kínálata nem teljesen merev, hanem szűk határok között, de változik a földtermékek iránti kereslettel.

A Ricardo-féle földjáradék-elmélet bírálói között **Say** (1767-1832) kétségbe vonta azt, hogy a földjáradék nem eleme a termelési költségeknek, melyet **Mill** (1806-1875) cáfol. Mill elfogadva Ricardo járadékelméletét, rámutatott arra, hogy nemcsak a mezőgazdaságban, de az iparban is létrejöhet járadék (Dobb, 1977). Smith vélekedésével szemben viszont nem ismerte el azt, hogy a földjáradék a mezőgazdasági termékek monopolárának lenne a következménye. Véleménye szerint a mezőgazdasági termékek mennyisége növelhető, ha készek vagyunk a nagyobb termeléssel járó nagyobb költségek fedezésére.

Malthus (1766-1834) elméletében újak voltak azok az elemek, amelyeket Smith nem dolgozott ki részletesen. Így például a környezeti feltételek korlátozottságára helyezte a hangsúlyt, bár számára ez elsősorban a „jó termőföldek” korlátozottságának felismerését jelentette.

Mill gazdasági reformprogramjának egyik célkitűzése **a földjáradék egy részének adó révén történő elvonására** vonatkozott. A földjáradék, „ha magáért a földért, és nem az [...] abba fektetett javításokért következik, nem termelő kiadás [...], hanem csak egy eltulajdonított természeti tényező használatáért fizetett díj” (Mill, 1875 82. p.). Kifizetése révén a bérlőnek a jövedelméből kisebb rész áll rendelkezésére produktív felhasználásra.

Mivel a föld minőségének többféle összetevője van, ezek alapján **Marx** (1894, 617. p.) az eddigi elméleteket továbbfejlesztve a különbözőzeti földjáradéknak több formáját különítette el.

- A legkézenfekvőbb minőségi különbség a föld, talaj és éghajlati adottságokból származó nagyobb termőképességből adódik. Az ebből származó többletjövedelem *minőségi hozadék* vagy I. számú különbözőzeti járadék néven ismert. Lényege, hogy azonos ráfordítási szint mellett a jobb minőségű földön többlethozam realizálható.
- A második forma a föld belterjesebb műveléséhez, a jobb technika, technológia alkalmazásához kötődik. Azonos minőségű földön eszközölt nagyobb mértékű befektetés pótlólagos ráfordítás, tehát szintén többlethozadékot eredményez. Ez az ún. *belterjességi vagy intenzitási hozadék*, de II. számú különbözőzeti járadék elnevezéssel is találkozhatunk.
- Marx a különbözőzeti járadék harmadik formájaként a föld fekvéséből kiindulva az *épület-telekjáradékot* nevesíti, mint az építkezésre szánt, nem mezőgazdasági föld járadékának alapját. A mezőgazdasági művelés alatt álló földek esetében ezt a hatást elsőként Thünen nevesítette, helyzeti járadék formájában.

A mezőgazdasági művelés alatt álló földek esetében az ún. *diszlokációs hatást*, azaz a *felvevőpiactól való távolság* szempontját elsőként Thünen (1783-1850) vizsgálta és **helyzeti járadék** formájában definiálta. A föld fekvéséből adódó helyzeti járadék meghatározásakor (*azonos minőségű földeket és azonos termelési intenzitást feltételezve*) csak a *szállítási költségek* különbségeire fordítja a figyelmet. Úgy véli,

hogy minél nagyobb a szállítási távolság, annál kisebb jövedelem realizálható (Orlovits, 2016).

46. ábra. Helyzeti járadék

Forrás: Orlovits (szerk.) (2016): Mezőgazdasági ingatlanjog. 141.o.

Thünen elmélete szerint a felvevőpiac körüli földek minősége azonos, így az egységnyi terület művelésére fordított termelési költség (TK) állandó. A felvevőpiacon adott termékre kialakult ár (P) szintén állandó, függetlenül attól hogy adott terményt milyen messziről szállították oda. Ilyen helyzetben a földterületnek a felvevőpiactól mért távolsága az egyetlen változó tényező, amit *szállítási költség formájában* a termelő a piaci árban próbál érvényesíteni. Mindaddig, amíg a szállítási költség görbe nem metszi az ár (P) egyenesét, a termelő helyzeti járadékra tesz szert (mértékét a görbe feletti terület szemlélteti), ennek nagysága azonban csökkenő tendenciájú, minél inkább távolodunk a felvevőpiactól. A metszéspontban (a határföldön) a termék piaci ára éppen fedezi a termelési és szállítási költséget, azaz helyzeti járadék már nem keletkezik (Orlovits, 2016). Thünen a termelésből kiindulva határozta meg járadék-fogalmát: a földjáradék a fekvés vagy a talajminőség előnyéből származik. Az 1826-ban megjelent „Der Isolierte Staat” című művéből a termőföld fekvése szerinti járadéktermelő képességének elméleti kidolgozása érdemel külön kiemelést.

A Thünen-féle határköltség-fogalom alapján egy bizonyos szállítási távolságon a szállítási költség felemésztí a teljes jövedelmet, itt van a termék piacra történő szállításának határa. Az e földrajzi határon belüli, szállításból adódó jövedelemkülönbség tekinthető helyzeti járadéknak (Orlovits, 2016).

A föld fekvéséből adódó ún. *helyzeti járadék* meghatározásakor (azonos minőségű földeket feltételezve) csak a szállítási költségek különbségeire fordítja a figyelmet. A szerző úgy véli, hogy minél nagyobb a szállítási távolság, annál kisebb a jövedelem. A thüeneni határköltség fogalma szerint: egy bizonyos szállítási távolságon a szállítási költség felemésztí a teljes jövedelmet, itt van a termék piacra történő szállításának határa. A határ alatti, szállításból adódó jövedelemkülönbség tekinthető tehát helyzeti járadéknak (Burgerné, 2002).

$$H_j = T (\acute - k) - T t sz_k$$

ahol

H_j = helyzeti járadék

T = termék mennyiség

$\acute$ = termékár

k = a termék termelési költsége

t = szállítási távolság

sz_k = az egységni szállítási távolság költsége

Mivel egy jobb fekvésű földön a helyzeti járadék mértéke akár közömbösítheti is a gyengébb földminőséget, ez az elmélet világított rá arra, hogy a termőföld más célú (pl. ipari) hasznosításának is van járadéktermelő vonzata. Ebből a felismerésből fejlődött ki a regionális gazdaságtan máig meghatározó alapvetése, az ún. *telephelyelmélet* (Orlovits, 2016).

11.7 Az abszolút földjáradék

Ricardonak az a tétele megdönthetetlen, hogy a jobb föld különözeti járadékhoz juttatja a kedvezőbb helyzetben lévő termelőt, de nem tartalmazza a földjáradék teljes magyarázatát. A különözeti földjáradék ugyanis csak az a többlet, amelyhez a kedvezőbb helyzetben lévő termelő jut, de a művelésre alkalmas föld akkor is jövedelem forrása, amikor művelése nem olyan előnyös, hogy különözeti járadékhoz is juttassa birtokosát. Annak, aki bérbe veszi más földjét, a föld használatáért árat kell fizetnie, és ezáltal a földtulajdonos, ha bérbe adja földjét, jövedelemhez jut, amely egyszerűen a földtulajdon következménye. Ez a jövedelem nem különözeti járadék, hiszen nem a termelésben élvezett előny forrása, hanem a földtulajdon. Ezért ezt a jövedelmet, mely igazi tiszta tulajdoni járadék, *abszolút földjáradéknak* nevezzük.

Az abszolút földjáradék léte megkérdőjelezi a mezőgazdasági termékek ára és a földjáradék kapcsolatára vonatkozó, Ricardo által kifejtett elképzeléseket. A haszonbért ugyanis a bérlőnek éppen úgy be kell számítania a költségeibe, mint ahogy beszámítja azt a bértömeget, amit a munkásainak fizet, vagy amit egyéb termelőeszközökre költ. Bérleti rendszer esetén tehát az ármeghatározó határföldön is növekszik a költség, amit az árban szükségszerűen érvényesíteni kell. Ez alól csak ott lehet kivétel, ahol a tulajdonos maga műveli a földet, hiszen saját magának nem fizet haszonbért, mint ahogy nem fizet munkabért sem, ugyanakkor a földön termelt termények piaci árának megállapítása során mégis figyelemmel kell lennie ezekre a tényezőkre is. A földjáradék mint költségtényező nemcsak a földtulajdonosok jövedelmének meghatározója, hanem az élelmiszerárakkal való kapcsolata révén a reáljövedelem alakító tényezője is. A földjáradék és a föld ára új megvilágításba kerül napjainkban. A földjáradék csak kisebb mértékben a föld használatba adásáért kapott jövedelem. Az többnyire a föld áremelkedéséből származó értéknövekedésként, vagyonnövekedésként jelentkezik. A föld árát sem határozhatjuk meg napjainkban úgy, mint tőkésített járadék, hiszen a valóságos földár ennek általában a többszöröse. Az áralakulásban meghatározó szerepe a kereslet-kínálatnak, tehát a működő földpiacnak van (Samuelson-Nordhaus, 1998).

Az az állítás, hogy az abszolút földjáradék létezése maradéktalanul ellentétben áll Ricardo elméletével, nem fogadható el. Ricardo elméletének ugyanis a *ritkasági elv* azt a részét képezi, mely szerint az értéknek az egyik fontos tényezője a javak szűkössége. Márpedig a föld kétségtelenül ritkasági jószág, és ha erősen megnő a termékek iránti kereslet, a határföldön is keletkezik járadék. Ricardo és elméletének

támogatói azért nem foglalkoztak az abszolút földjáradékkal, mert nem tulajdonítottak neki gyakorlati jelentőséget.

Senior (1790-1864) szerint, amíg korlátlan mennyiségben áll rendelkezésre a föld, addig a természet közreműködése ingyenes, de a tulajdonba vett természeti erők értékesek lesznek, ha csak korlátozott mennyiségben állnak rendelkezésre. *Ez a vélekedés az abszolút földjáradék fogalmát a magántulajdon intézményéhez kapcsolta.* Szintén ezt a felfogást képviselte **Rodbertus** (1805-1875) is.

A ritkasági elv következetes képviselői közül kiemelést érdemel **Röpke** (1899-1966), aki szerint „a földjáradék keletkezése azt jelzi, hogy bizonyos célra nem áll elegendő föld rendelkezésre”, s ezért fizetni kell a föld használatáért (Heller, 1943 313 p.),

Marx – Ricardoval szemben – azon az állásponton volt, hogy létezik a legrosszabb földön is járadék, amit abszolút járadéknak nevezett. Ez a járadék nem értéken felüli árrész, hanem értékalkotó-rész. Úgy gondolta, hogy ha a legrosszabb föld termékeinek ára csak a termelésre fordított költségeket, valamint az átlagprofitot tartalmazná (azaz a határköltségeken felmerülő termelési ár lenne), és nem tartalmazna járadékot, akkor a jövedelemből nem lehetne bérleti díjat fizetni a tulajdonos számára. Így az árnak a termelési költségek felett kell kialakulnia. Ezt azzal magyarázta, hogy a mezőgazdasági termékek nem termelési áron, hanem értékáron kelnek el. A földtulajdonosnak járó haszonbért a legrosszabb földön gazdálkodó mezőgazdasági tőkés a termelési ár és az értékár közötti különbözetből fizetheti, de ez a különbözet képviseli egyben a mezőgazdaság abszolút járadékát is. Az abszolút járadék tehát a földtulajdonosnak jut. A legrosszabb föld ára a tőkésített abszolút járadékból adódik (Burgerné, 2002).

Az abszolút földjáradéknak az európai irodalomban is feltűnést keltő, világos és szakszerű kifejtése **Navratil Ákos** (1875-1952) nevéhez fűződik, aki elismeri, hogy a földjáradék eleme lehet a termelési költségeknek, de csak *magángazdasági értelemben*. Nemzetgazdasági nézőpontból viszont a földjáradékot következetesen kirekeszti a költségtényezők közül. Mivel a modern közgazdaságtan az abszolút járadékot is költségelemnek tekinti, mert a földhasználatot befolyásolja, ezt a véleményt úgy illesztette elméletébe, hogy következetes maradt a járadék eredeti értelmezéséhez, amely szerint az különbözeti előny (Navratil, 1939).

A járadékelméletek új irányát alapozta meg az a megfigyelés, hogy a művelésre alkalmas föld akkor is jövedelem forrásává képes válni, amikor művelése nem olyan előnyös, hogy jelentősebb mértékű kitermelési járadék képződjön rajta. Önmagában az a tény ugyanis, hogy a föld korlátozott mennyiségben áll rendelkezésre, *sajátos monopolhelyzetbe* hozza tulajdonosát. Annak, aki másnak a földjét bérbe veszi, a föld használatáért (még a határföld esetében is) árat (haszonbérleti díjat) kell fizetnie. Ennek a földtulajdonosnál *munka nélkül keletkező jövedelemnek* már nem a termelésben élvezett előny a forrása, mint a kitermelési járadékoknak, hanem pusztán a *földmagántulajdon* következménye. Ezért ezt a jövedelmet, mely tiszta tulajdoni járadék, kizárólagos (másokat kirekesztő volta miatt) **abszolút földjáradéknak** nevezzük. Létezésére elsőként Jean Baptiste Say (1767-1832) mutatott rá (Orlovits, 2016).

Az abszolút járadékra napjainkban nemcsak termőföld tulajdonlása révén tehetünk szert, hanem számos más módon is. Ilyen eset például, amikor *az állam piacszabályozás keretében termelési kvótát vezet be*. A termelési kvóta – mint amilyen például a tejkvóta volt –, országos szinten korlátozottan rendelkezésre álló termelési jogosultságként értelmezhető, így a járadékképződés szempontjából hasonló tulajdonságokkal rendelkezik, mint a termőföld. Amennyiben tehát a termelőknek eredetileg kiosztott kvóta forgalomképes, azaz adásvétel vagy haszonbérlet tárgya lehet, az a termelő, aki nem tudja vagy nem akarja saját kvótáját kihasználni, értékesítheti vagy haszonbérbe adhatja azt, ezáltal ugyanúgy munkavégzés nélküli jövedelemhez juthat, mint a földtulajdonos (Orlovits, 2016).

Az abszolút járadék megnyilvánulhat *innovációs járadék* formájában is. Innovációs járadékra az tehet szert, aki valamilyen technológiai újítás, szabadalom vagy valamilyen védjegy kidolgozásával és levédetésével kizárólagos jogot szerez ezek felhasználására, hasznosítására. Magyarországon a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalánál levédetett szabadalom és védjegy jogosultja szintén egy korlátozottan rendelkezésre álló erőforrás kizárólagos birtokosává vált. Ezt a piaci előnyt a védjegy- vagy szabadalomjogosult úgy is kihasználhatja, hogy ún. *licenciaszerződés* keretében, rendszeres díjfizetés mellett a használati jogokat másnak átengedi, ezáltal abszolút járadékra tehet szert (Orlovits, 2016).

Az abszolút járadékok társadalmi szinten negatív hatásúak lehetnek. Azt a befektetői szemléletmódot, amely alapján csak azért vásárolunk meg egy korlátozottan rendelkezésre álló erőforrást (pl. termőföldet), hogy annak használati jogát másnak átengedve rendszeres jövedelemre – azaz abszolút járadékra – tegyünk szert, a közgazdaságtan *járadékvadász* (angolul *rent seeking*) magatartásnak nevezi. A *rent seeking* típusú *jogszerzés társadalmilag káros*, mert kizárólag *a szűkös erőforrások tulajdonjogának újraelosztásáért folyó versenyre*, nem pedig értéktöbbletet előállító termelésre irányulnak (Orlovits, 2016).

A neoklasszikusok előfutárának tekinthető Say abból a szempontból is, hogy nem fogadja el az angol klasszikusok azon állítását, hogy a földjáradékot más törvények szabályozzák, mint a többi termelési tényező jövedelmét (Szakolczai, 1990).

11.8 A neoklasszikus földjáradék-elméletek

A neoklasszikus közgazdasági elméletek létrejötté óta folyik, és még ma sem jutott nyugvópontra az a vita, hogy *tőke-e a föld*, melynek *hozadéka* van, vagy a klasszikus elmélet szerint olyan *termelési tényező*, amely után természetes tőkeerejéből fakadóan *járadék* keletkezik (Burgerné, 2002).

A **neoklasszikusok közgazdászok** (Alfred Marshall, W. S. Jevons) szakítani kívántak a klasszikus közgazdaságtannak a földjáradékot keletkezési okaira szétbontó, és elemenként vizsgáló módszereivel. Mivel a klasszikus elmélet adós maradt annak levezetésével, hogy a teljes kitermelési földjáradék értékén belül *milyen arányt* képvisel a természeti, a helyzeti és a különbozati járadék, egységes és összevont, a határhaszon-elméleten alapuló módszer kidolgozására törekedtek. Feltételezésük szerint az egyes termelési tényezők (munka, tőke, föld) *homogének*, azaz a minőségi különbségeket a modellben figyelmen kívül hagyják, a termelésben való felhasználásuk pedig *bármely kis egységgel* növelhető, illetve csökkenthető. Szerintük

az egyes termelési tényezők árát azok *határtermék-értéke* határozza meg, így az össztermékből való részesedésük is a határtermék-arányaikat tükrözi. A felhasznált tényezők határtermékének és mennyiségének szorzatösszege pedig egyenlő a termelés mennyiségével. Felfogásuk szerint a termelési tényezők (így a termőföld) tulajdonosai által az input-piacokon kapott ellenérték a tényező-tulajdonosok bevétele és profitja is egyben, tehát *egyszerre ár és jövedelem* (Samuelson-Nordhaus, 1998).

$$P \cdot MP_L \cdot L + P \cdot MP_K \cdot K + P \cdot MP_A \cdot A + P \cdot MP_E \cdot E = P \cdot Q$$

MP = az adott tényező határterméke

P = a termék ára

L = munka

A = föld

K = tőke

E = a vállalkozó, mint termelési tényező

A ricardoi földjáradék-elméletet azonban a határhaszon-iskola nem vetette el teljes egészében. Bár az osztrák irányzat a klasszikus elméletek legkövetkezetesebb ellenzője, az angol és amerikai iskoláknak már nem ennyire egyértelmű az álláspontjuk. Ez utóbbiak határtermelékenységre és határköltségre vonatkozó elméletükben a földjáradékot nem tekintik ugyanolyan hozamnak, mint a többi termelési tényezőt, hanem csak értéken felüli áralkotórésznek (W. S. Jevons, Marshall). (Burgerné, 2002)

A neoklasszikus földjáradék-elméletek esetében napjainkig problémát jelent, hogy *az egyes elkülönített termelési tényezők* (munka, föld, tőke) *termelésből való tényleges részesedését* a gyakorlatban nem lehet pontosan felmérni, illetve csak egyedi kutatással lehet számszerűen kimutatni (Mátyás, 1969).

John Bates Clark (1847-1938) munkássága során az Egyesült Államokban „*a különleges termelékenységi elmélet*”-tel lényegében a határtermelékenységi nézetek terjedtek el. Végül is megerősödött az a vélemény, hogy a jövedelem-eloszlásnak csak egy törvénye van, és ez a határtermelékenység, és a földjáradékot is ezen az alapon lehet megmagyarázni.

Clark szerint a föld mint termelési tényező nem különbözik a tőkétől, és hozama éppúgy kamatnak tekinthető, mint a tőkekamata. Élete későbbi szakaszában azonban megtagadta korábbi nézeteit, és a föld határtermelékenysége a különböző földjáradék fogalmával való összeegyeztetésén dolgozott (Burgerné, 2002). A marginális elmélet álláspontját ebben a vonatkozásban Barlowe (1986) foglalta össze egy tanulmányában. Eszerint elfogadható a ricardoi elméleten nyugvó, és Marx által továbbfejlesztett I. és II. számú különböző földjáradék létezése. A két fogalom levezetését azonban a határhaszon elmélet módszereivel végezték el. Így az *extenzív* (I. számú) *járadék* akkor képződik, ha a még művelésbe vont legrosszabb minőségű földhöz képest – ahol a felhasznált termelési tényezők határköltsége és határhozama egyenlő – jobb minőségű földet is művelésbe vonunk, ezáltal a határföldhöz képest alacsonyabb költséggel, illetve magasabb hozammal számolhatunk. Az *intenzív* (II.

számú) *járadék* pedig akkor keletkezik, ha az azonos földdarabon felhasznált termelési tényezők határkölsége alacsonyabb határhozamuk értékénél.

A határtermelékenységi elmélet látványos térhódításának ellenére a matematikai iskola képviselőin kívül azok a közgazdászok is hangoztatták fenntartásaikat, akik az értékelmélethez csatolt fejtegetéseket nem tartották elégségesnek, és hiányolták a piaci hatások tényszerű feltárását.

A piaci tényezők elemző tanulmányozásával olyan kompromisszumos megoldás született, hogy változatlanul elfogadták a határtermelékenységnak a jövedelemre való befolyását, de azt is hangsúlyozták, hogy egyéb tényezők is hatással vannak a jövedelmek nagyságára. A beszámítási elméletből kiindulva **Böhm-Bawerk** (1851-1914) szerint a föld termelékenysége csak alapja a járadék keletkezésének, mivel a járadék igazi forrása a tényezők használatának a „jövőben való beérése”. Ezzel a járadék-elméletet párhuzamba hozta a tőkekamattal, vagyis a földjáradék a tartós javak kamatával azonos elv alapján keletkezik (Mátyás, 1999b).

11.9 Összefoglalás

A fiziokratáktól kezdődően csaknem minden közgazdasági irányzat direkt vagy indirekt módon foglalkozik a föld hozadékával, a járadékelméletekkel és azok a jövedelemképződéssel való kapcsolatával, a föld értékével és árával. Ennek ellenére az az alapvető probléma ma sem megoldott, hogy a föld, mint termelési tényező termelési értékhez való hozzájárulása általános érvénnyel számszerűsíthető legyen, vagyis a föld mint erőforrás hozzájárulása a teljes termelési értékből leválaszthatóvá válhasson (Naárné, 2009). A neoklasszikus földjáradék-elméletek esetében napjainkig problémát jelent, hogy *az egyes elkülönített termelési tényezők* (munka, föld, tőke) *termelésből való tényleges részesedését* függvényyszerű összefüggés alapján a gyakorlatban nem lehet pontosan felmérni, illetve csak egyedi kutatással lehet számszerűen kimutatni (Orlovits, 2016).

Ebből következően a gyakorlat többféle módszert alkalmaz, amelyek közül legelterjedtebbnek a *hozadéki elven alapuló módszerek* tekinthetők. A földjáradék vizsgálata ezen a ponton azonban már átevezet a földértékelés problémakörébe. Jelenleg nincs olyan egységes alapokon nyugvó elmélet, ami a gyakorlati földértékelés általánosan elfogadott bázisául szolgálna (Naárné, 2009).

„Az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-16-4 KÓDSZÁMÚ Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült”

1.2. Irodalomjegyzék

175. Barlowe (1986):	Land Resource Economics, London: Prencite-Hall.
176. Burgerné G. A. (2002):	A mezőgazdasági földtulajdon és földbérlet. Budapest, Akadémiai Kiadó, 9-124 p.
177. Csató K. (1982):	A fogyasztási struktúra szerepe Quesnay újratermelési elméletében. Budapest: Akadémiai Kiadó, 82 p.

178. Dobb, M. (1977): Az érték és a jövedelemmegoszlás elméletei. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 384 p.
179. Heller F. (1925): Közgazdaságtan I-II. Budapest: Németh József Könyvkiadóvállalata, 600 p.
180. Heller F. (1943): A közgazdasági elmélet története. Budapest, Gergely R. Könyvkereskedés, 313, 604 p.
181. Naárné Tóth Zs. (2009): A termőföld közgazdasági értéke és piaci ára. Budapest, Agroinform Kiadó. (Szent István Egyetem - Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola - Ökonómiai Tanulmányai; 5.) 186 p.
182. Marx, K. (1894): A tőke III. kötet A tőkés termelés összfolyamata. Budapest (1974), Kossuth Könyvkiadó, 932 p.
183. Mattyasovszky M. (1908): A földjáradék. Budapest, Pallas Kiadó, 228 p.
184. Mátyás A. (1969): Fejezetek a közgazdasági gondolkodás történetéből. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 260 p
185. Mátyás A. (1999a): A korai közgazdaságtan története. Budapest, Aula Kiadó, 33, 132 p.
186. Mátyás A. (1999b): A modern közgazdaságtan története. Budapest: Aula Kiadó, 672 p.
187. Mill, J. S. (1875): A nemzetgazdaságtan alapelvei I-III. Budapest, Légrády Testvérek, 82 p.
188. Navratil Á. (1939): Közgazdaságtan II. kötet. Budapest: Gergely R. Könyvkereskedés, 832 p.
189. Orlovits Zs. – Tóth Zs. (2003): A járadékképződés hatása a beruházások megtérülésére a földhasználat egyes alrendszeiben. Keszthely, *Földminősítés és földhasználati információ országos konferencia*. 273-284 p.
190. Orlovits Zs. (szerk.) (2016): Mezőgazdasági ingatlanjog. Szent István Egyetemi Kiadó, Gödöllő 234 p.
191. Orlovits Zs. – Naárné Tóth Zs.: Földminősítés és földértékelés. In: Orlovits Zs. (szerk.): Mezőgazdasági ingatlanjog Szent István Egyetemi Kiadó, Gödöllő 128-152. p.
192. Posta L. (2002): A termőföldhasználat gazdasági kérdései. Budapest, Szaktudás Kiadó Ház. 31, 40, 41 p.
193. Ricardo, D. (1817): A politikai gazdaságtan és az adózás alapelvei. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1991. 300 p.
194. Samuelson, P. A. – Nordhaus, W. (1990): Közgazdaságtan II. Mikroökonómia. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 851, 853 p.

- 195.** Samuelson, P. A. – Nordhaus, W. (1998): Közgazdaságtan. Budapest (2003), Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 241-244 p.
- 196.** Smith, A. (1755): A nemzetek gazdagsága. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1992, 374 p.
- 197.** Szakolczai Á. (1990): A fejlődés megkérdőjelezése. Budapest: Akadémiai Kiadó, 228 p.

15. TUDOMÁNYOS TANSZÉKI KIADVÁNYUNK TÁMOGATÓI

15.1 Üzleti Tudományok Intézete, Gödöllő

SZENT ISTVÁN EGYETEM
GAZDASÁG- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KAR
Üzleti Tudományok Intézete

Telefonszám

Webmail

Neptun

E-learning

English

SZIE

Bélelés

Keresés

AZ INTÉZETRŐL

MUNKATÁRSAK

OKTATÁS

TANSZÉKEK

KUTATÁS

HALLGATÓKNAK

KAPCSOLAT

Különdíjat kapott a SZIE csapata az idei OPEV-en

Tisztelt Látogató!

Az Üzleti Tudományok Intézete a Szent István Egyetem egyik súlyát tekintve meghatározó intézete, mind az oktatott szakok, mind a szakokhoz kapcsolt hallgatók létszáma, mind az oktatásban résztvevő tanárok létszáma tekintetében. A Üzleti Tudományok Intézete, olyan nagy múltú intézetekből jött létre, mint a Pénzügyi és Számviteli Intézet, Marketing Intézet és a Vállalatgazdasági és Szervezési Intézet.

Az intézet két master, három alapképzési, szak gazdája. Szakjaira évente összesen közel ezer hallgató nyer felvételt. Az intézetünk szakjainak hallgatói összlétszáma pedig hozzávetőleg háromezer.

Az intézet belső és külső szakmai elismertségét az itt dolgozó munkatársainak, illetve az előd intézetek, szerteágazó, nagy múltú munkája alapozta meg. Az új mátrix rendszerű szervezeti struktúrán alapuló felépítése az intézetben művelt és oktatott tudományterületek színiárára épülő együttműködésére épít.

Oktatói és tudományos kutató tevékenységünket az üzleti élettel való szorosabb kapcsolatokra alapozzuk,

1.4. Life-Water Életvíz Kft.

The image displays a website for Life-Water, featuring a dark, elegant design. The top navigation bar includes links: Home, Our Company, The Legend, Design Water, The Product, The Water, Curiosity, VIP Gift, and Contact, followed by a small Hungarian flag. The hero section shows a decorative product box in a forest setting with the text "The legend turned into reality" and a "Take a look..." button. The middle section features three glass bottles and a detailed description of the brand's philosophy, accompanied by a decorative "Lw" logo. The bottom section promotes a "VIP GIFT" offer with a "Gift from our special offer!" message and a "VIP Gift" button.

Life-Water
the design water

Home Our Company The Legend Design Water The Product The Water Curiosity VIP Gift Contact

The legend turned into reality
According to the legend, Europe's finest spring water was guarded by a kind-hearted Dragon, who...

Take a look...

Life-Water

Water with Style!
Because water is life itself!

Life is beautiful, just as this smooth, crystal clear, purified natural spring water which is bottled in a deserving exquisitely designed bottle. It is worth to look at just as much as to experience the taste inside! The forms, the curves, the patterns surround the completeness of nature, like the framing of a precious artwork. Even one quenching mouthful of water can be an artistic experience. This noble water is worth getting dressed in an elegant appearance which will instantly make an average day into true celebration! One bottle of this vitalizing drink represents style on any table by introducing a new non-existent category.

Simply the most beautiful water!

VIP GIFT

Gift from our special offer!

VIP Gift